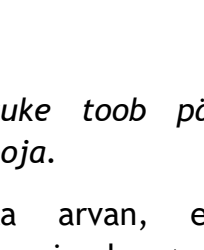

Lammas ja Kits

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu kuukiri

JUUNI 2020

Pääsuke toob päevasooja, ööbik see toob öösooja.

Ma arvan, et kõik, kes on seotud põllumajandusega, on alati kirunud, kui kevad on külm ja kuiv ja midagi ei taha kasvada ja kõik kiritseb. Eks nii on ka tänava – oli meil rahet ja öökülma, aga kevad tuli siiski. On olnud sademeid ja taimekasvaks sobivat ilma. Võibolla tõesti oleks võinud olla rohkem sooja ja vähem tuult. Eks maailma elu ja olu üle võib lõpmata palju nuriseda ja vinguda. Eriolukorda pole vast mõtet mainida – sellest on kõigil kõrini ja vast tarmukamad õppisid sellest midagi, kasvõi kübekese. On olemas ütlus: “tark õpib teiste vigadest, rumal ei õpi enda omadest ka mitte”.

Praegu tundub olema hetkeks justkui jõudehetk, loomad on ilusti poeginud ja karjamaal ning söödavarumine kohe varsti algamas. Katsume olla meie seekord söödavarumise ajal need targad, kes tulevad meelde seda, mis on varasemalt valesti läinud ja ka seda, mis on varasemalt hästi läinud.

Ehk oleks just praegu mõistlik korra üle korrata hea söödavarumise põhitõed ja mõelda välja lahingplaanid juhaks kui ilmastik meid liigselt ei soosi sellel teel. Miskipärast on olnud nii, et läbi aegade on olnud põllumehi, kes suudavad enamasti alati varuda head talvesööta ja ei pea võitlema kevadtalvise söödapuudusega. Me ei kuule neid liiga sageli virisamas, et ilm oli märg ja rohtu vähe. Ehk on selle põhjuseks asjaolu, et need põllumehed harivad ennast pidevalt ja püüavad kohanedada muutuvate oludega, nad ei karda teha muudatusi oma tavapärasest sissekulunud töövõttesse. Nad julgevad küll võtta riski, kuid ei torma ülepeakaela kõike kaalule panes ja kõigega riskeerides. Ehk ongi see meie paljuräägitud talupojatarkus.

Ma soovin, et meie Liidu liikmetel jätkuks talupojatarkust ja talupojatarmukust, et vedada vankrit, mida nimetatakse loomakasvatuseks. Heas toitumises ja terve kari karjamaal võiks olla ja jääda siiski meie maastikul tavapäraseks nähtuseks ja osaks meie igapäevaelust. Kenadest loomadest, hooldatud maastikest ja maaelu ilust saab hingele palju kasu. Just sellist kasutust ehk otsirbi inimene siis, kui on tüdinud tänapäeva kiirest elutempost, pöörasest maailmast ja segastest sündmustest. Hoiame seda, mis on meile antud, ja osamek seda väärtust kaitsta ning hinnata ja oma lastele edasi anda!

Vallo Seera

Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu tegevjuht

Vimaks ometi karjamaal!

Foto: M.Meriste

Selles numbris

- SAABUVA ÜRITUSED
- KONTORI TEGEMISED
- ARETUSTÖÖ MAIKUUS
- NATUKE STATISTIKAT
- LAMMASTE LIIGUTAMINE JA KÄSITLEMINE

SAABUVA ÜRITUSED

19.juunil algusega kell 11 toimub MTÜ Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu üldkoosolek. Meie aasta tähtsaim koosolek toimub Tartumaal Märjal (Aretuse 2). Palun anna oma osalemisest teada [siin!](#) Samal lingil saad ka edastada volituse, kui sa ei saa mingil põhjusel ise kohale tulla.

Täpsema päevakava leiad [ELKL kodulehelt](#).

4.mai-11.sept. võetakse Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis vastu dokumente mittestatsionaarsetesse õppesse. Muuhulgas saab õppida ka lamba- ja kitsekasvatajaks (põllumajandustöötaja) ning lamba- ja kitsekasvatustspetsialistiks (põllumajandustöötaja). Loe täpsemalt [siit](#).

Foto: M.Meriste

KONTORI TEGEMISED

Vallo Seera, tegevjuht

Maikus hakkasid jälle liikuma asjad, mis jäid eriolukorra ajal toppama või suisa seisma. Nii on lõplikult valmis saanud ja ka esitatud on eesti valgepealisse lambatõu (EV) uus aretusprogramm, lõpusirgeline on eesti tumedapealise lambatõu (ET) aretusprogramm.

Juhatus on pidanud kaks koosolekut, mille peamiseks eesmärgiks on olnud Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liidu (ELKL) eelarve, tingimustes, kus aretustoetus on oluliselt langenud. Juhatused liikmed ja tegevjuht on osalenud erinevatel koosolekudel ja kohtumistel, mis määravad üldise põllumajanduspoliitika (ÜPP) strateegiakava aastateks 2021-2027. 12.-13. mail oli ÜPP strateegiakava 2021-2027 keskkonnasõbralike praktikute ja mahepõllumajanduse töögrupi viies kohtumine, kus osales Ell Sellis. Kõikide toimunud kokkumiste ja plaanitavate kohtumiste info ja materjalid on kättesaadavad [siin](#).

Koostööd Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoguga (EPKK) on olnud tuliseid ja vaidlusterohkeid arutelusid toiduseaduse muudatuste teemal, mis võimaldaks vastu võtta määrust väiketapamajade nüüdel lihtsustamise kohta.

Intensiivselt on suheldud ja ka kokku saadud loomade kokkustajatega, et korraldada tänavuste loomade müüki ühiselt ja parematel tingimustel.

Juhatused liige Hugo Vaino osales Lihasektori arengukava koosolekul, mis jätkub 1-2 juulil. Kuna Liidu poole on pöördunud mitmeid kaupmehi, kes soovivad vahendada meie loomi kaudu välismaale, pole arvatavasti võimatu, et neil oleks võimalik saada teavet, mis on vajalik eksporditingimuste selgeks saamiseks ja ka kauplejatega selleks, et suudaksime müüa Eestist välja taoloomi.

Nagu ikka on olnud palju kirjavahetusi ja igapäevaseid asjaajamisi.

[Tagasi sisukorda](#)

ARETUSTÖÖ MAIKUUS

Karmen Tender, aretustöö koordinaator

Mais sai tehtud palju tööd aretusprogrammide läbivaatamise ja vajalike uuenduste planeerimisega. Eesti valgepealise lambatõu (EV) aretusprogramm on nüüdseks täiendatud ja kinnitatud, eesti tumedapealise (ET) lambatõu aretusprogramm ootab veel heakskiitmist.

Eesti valgepealise uuendatud aretusprogramm hakkab kehtima aastast 2021 ja sellega koos algab ka eesti valgepealise lambatõu taastamisprogramm, mille eesmärgiks on EV aretuseks sobivate sugulaste leidmine olemasolul tagamine. Programm kestab 10 aastat, kusjuures osalejad saavad ainult algusest peale ja hiljem liitumine pole lubatud. Täpsemate tingimuste uurimiseks võtke julgelt ühendust!

Suurim arendus, mis maikus jooksul Pässus tehtud sai, oli tingitud tekstili (TEX) tõuraamatu avamisest. Nimelt saab nüüd Pässus ühele loomale määrata mitu tõuraamatu numbrit. Samuti saime loa jätta alles EV tõuraamatu TEX lisaosa. Seega on võimalik kõigile tekstili aretusprogrammi liikunud loomadele tagasi anda ka neil olnud eesti valgepealise tõuraamatu number.

Loomulikult jätkub endiselt tööd ka tallade Pässusse kandmise ning andmete ülevaatamisega. Suur tänu kõigile, kes on poegimised ilusti sisestanud või minu abi palunud.

Kena alanud suve!

NATUKE STATISTIKAT

Olivia Till, kuukirja koostaja

Aprillikuus toimusid Põllumajanduse ja Registre ja Informatsiooni Ameti (PRIA) andmetel kitsede- ja lammastega nii mõnedki sündmused.

Nimelt märgistati käesoleva aasta neljandal kuul 2860 lammast ja 31 kitse. Ilmselgelt ei kajasta see number tegelikeks lisandunud loomade arve - kevad on ju sündimise aeg - aga kellel siis ikka on mahti sel kiirel perioodil vastsündinud talleid PRIA numbritega nummerdada ja registreerida. Aprillikuus sündinud peasisi PRIA statistikasse jõudma siiski hiljemalt oktoobris.

Nagu eelnevatel kuudel ei viidud ka aprillis Eestist kitsi ega lambaid välja ega toodud neid ka sisse. Loogiline on - pole arvatavasti karjakasvatajal enamasti mahti loomi sisse-välja vedada. Ja ka toolleagne eriolukord ei olnud loomade riikidevahelisele liikumisele soodustavaks teguriks.

Üksjagu loomi liikus aprillis siiski tapamajadesse – lammaste ja kitsede arv on siin vastavalt 613 ja 9. Väljaspool tapamaju tõurastati 400 lammast ja 30 kitse.

Aprillis hukkus 501 lammast, ükski kits ei kevadkuul hukkumise läbi oma otsa ei leidnud. Küll aga jäi 2 kitse kadunuks. Lambaid jäi kadunuks täpselt üksteist korda rohkem. Kes siinkohal arvutusega jänni jääb võtku lahkesti kuukirja koostajaga ühendust.

Lõpetuseks olgu ära toodud hetkeises Euroopa liharul – möödunud nädalal oli rümba hind ca 5,7 €/kg, mis on ligi 8% kõrgem möödunud aastal samal ajal olnud hinnast.

[Tagasi sisukorda](#)

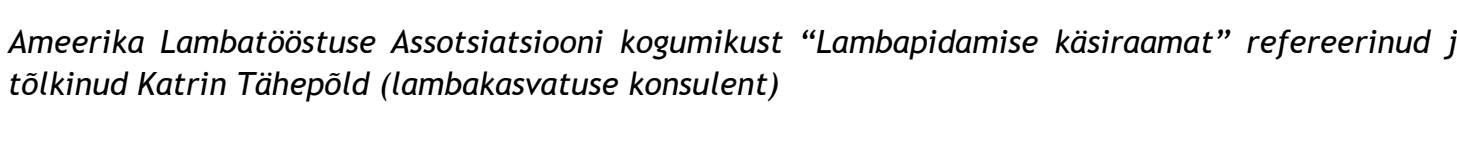

Foto: M.Ignatjeva

...järg maikuu infokirjas ilmunud konsulendiartiklile

LAMMASTE LIIGUTAMINE JA KÄSITLEMINE

Ameerika Lambatõustuse Assotsiatsiooni kogumikust “Lambapidamise käsiraamat” refereerinud ja tõlkinud Katrin Tähepõld (lambakasvatuse konsulent)

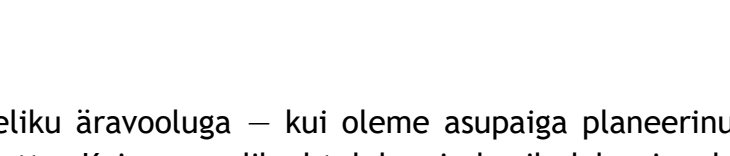
ASUPAIGA VALIMINE

Loomade kokkujamiseks ja menetlemiseks hea koha valimine ei ole supuga lihtne ülesanne, kuna arvesse tuleb võtta mitmeid erinevaid tegureid. Üldiselt võiks koondamissüsteemi olla mugavas kohas nii loomale kui ka inimesele.

Laudade, kogumisaedikud jms peaksid olema sõidukitele lihtsasti ligipääsetavates paikades. Arvestada ja loomade ühisel liikumisel tuleb arvestada muuhulgas ka sõiduki parameetritega. Samuti tuleks arvestada, et ligipääs ehitiste juurde oleks tagatud iga ilmaga (pikad vihmemised perioodid, lumesajud jms). Võimalusel võiks seal olla valguse mõttes oleks loomadel sinna meeldiv liikuda. Nimelt eelistavad lambad liikuda valguse suunas. Samas mitte ereda päikese poole (nt hommikupäike). Seetõttu oleks mõistlik arvestada, mis hetkel päevast tavaliselt tööd loomadega tehakse ja vastavalt sellele läbi mõelda ka koondamissüsteemi asetus ja selle loomad sinna vajadusel kokku ajada. Lambad liiguvad üldjuhul meelsamini lauda, värske sööda või kodukarjamaa suunas. Ka selle teadmisega võiks selliseid ehitisi planeerides arvestada.

Äravool

Asupaiga valimise juures võiks arvestada ka vedeliku äravooluga – kui oleme asupaiga planeerinud nõlvale, siis on see tagantpoolt piisav, et vajadusi katta. Kui aga aedikud tuleb rajada siledale pinnale, siis võiks kaaluda vedal veetõkestus, mis on vajalik kraana, kraana, kraana ja muude masinate jaoks. Lisaks muudavad puud ja nende varjud kogumisaedikud ja nende asukohta lammaste jaoks atraktiivsemaks. Küll aga tuleb teistepeid järele olla ettevaatlikku puude varjudega, kuna halvasti langenuid varjud võivad hakata takistama loomade liikumist.

Lambad varjulist karjamaad nautimas. Foto: M.Ignatjeva

Varjulisuus

Kui koht on valitud, siis võiks sinna kas istutada pöösastaimi või kasutada ära olemasolevaid puid, et kaitsta loomi päikese, tuule ja lume eest. Lisaks muudavad puud ja nende varjud kogumisaedikud ja nende asukohta lammaste jaoks atraktiivsemaks. Küll aga tuleb teistepeid järele olla ettevaatlikku puude varjudega, kuna halvasti langenuid varjud võivad hakata takistama loomade liikumist.

Vee olemasolu

Toimiv veesüsteem on vajalik mõningate protseduuride läbiviimiseks (nt sõravannid). Kui loomi sorteeritakse ja hoitakse seegil mõnda aega aedikutes, tuleb neile tagada ligipääs joogiveele. Pärast sellise ajamist muudab joogivesi aediku sinna liikumisele lammaste meeldivamaks. Kui pinnas on tolmune, siis saab ka tolmamist vee pritsimisega vähendada, mis muudab töötamise mõnusamaks nii lambale kui ka inimesele.

Elekter

Paljud lammastega töötamisel kasutatavad vahendid on elektrienergia abil toimivad. Elektrilise energia olemasolu on võimeline oluliselt üsnagi vajalik (nt päimase, ultraheliuringid tegevamine). Elektrilise olemasolu on elektrilise loomadega töötada ka pimedal ajal. Kui valitud kohale ei ole mingil põhjusel elektrit võimalik vedada, siis võiks mõelda elektrigeneraatori kasutamist.

Maksustus

Kõige piiravimaks teguriks on vahetiste/statsionaarsete aedikute ehitamisel on raha. Kui süsteemi väljaehitamine (kas statsionaarset või teisaldatavat) ühekorraga käib finantsiliselt üle jõu, siis võiks planeerida süsteemi nii, et hiljem oleks sinna võimalik puuduolevaid osasid lisada.

KARJA SUURUS JA SELLELE VASTAVAD EHITISED

Väga keeruline on soovitada kindla suuruse ja kujuga ehitisi. Kuna kõik talud on loomade arvu, gruupi suuruse jms poolest äärmiselt erinevad, tuleb neisse ka individuaalselt suhtuda. Kui on teada umbmäärane loomade arv, siis on enam vähem võimalik hinnata, kui palju ruumi meil nendega töötamiseks kulub.

Lammaste käsitlemiseks mõeldud ehitised/aiasüsteemid peavad võimaldama loomade kogumist, hoidmist aedades, grupeerimist ning vajadusel ka individuaalset põüdmist. Loetletud tegurite mõeldmist efektiivsuse läbiviimiseks tuleb aedikuid planeerides silmas pidada paari baasteadmist. Üks põhielement sellejuures on n.ö. “kontrollitud põgenemine”. See tähendab, et kui me lambaid aedikutes liigutame, siis peaks lambal kogu aeg olema tunne, et ta saab meile eest põgeneda, kuid tegelikult liiguvad nad just selles suunas, mida meie soovime. Lammaste liigutamine läbi hästi läbimõeldud aedikute sarnaneb väga vee voolamisele hüdraulilises süsteemis. Loomad liiguvad madalalt survest (suurest grupist) kõrge survega alale (liikumine tihedalt ühe kaupa koridoris). Selleks võib proovida ise lasta end neljakäpukile ning jalutada selles asendis kogu süsteemi läbi ning hinnata, mida loom võiks sellest arvata. Aedikusüsteemi planeerides peaks arvestama järgmistest reeglitega:

- lambad liiguvad teiste lammaste poole ning järgnevad üksteisele
- lambad eelistavad liikuda ülendamise avatud ruumi poole
- lambad liiguvad hoonetest eemale
- lambad liiguvad paremini ümber väikeste nurkade ja kaardus aedikute, kuna nad ei näe, mis neid ees ootab
- lambad liiguvad eemale neid hirmutavatest elementidest
- lammastel on jalad ja nad suudavad ennast ühest kohast teise liigutada ning vajadusel ka ümber pöörata.

Lambad teevad kõiki neid asju instinktiivselt. Kasused on käitumismustrid, mida kärjused on jälginud aastasadu ning neid tehes võimatuks end kasu ära kasutada. Kuna lambad järgnevad üksteisele, siis tuleks nende liikumine suunata alati teiste loomade poole. Samas peame me ka jälgima, et lambaid ei oleks seal, kuhu me kindlasti ei soovi teisi lambaid liigutada (et nad ei meelitaks loomi liikuma vales suunas).

Alati ei ole võimalik kõiki neid tingimusi luua. Samas võib juhtuda, et kui neid reegleid ei jälgita, siis võivad ehitatud süsteemid olla kasutatud.

[Tagasi sisukorda](#)

MEEDIAKAJASTUSI

[Viljandi lossimägede nõlvu pügavad lambad rõõmustavad linnasi](#) ERR, 15.mai

[Mullikile asemel saaks postipakkides kasutada hoopis lambavilla](#) ERR, 28.mai

[Kriis käivitab Kalamatsil tootearenduse](#) Postimees, 14.mai

[Kitsejooksuga viirusmaigust lahti](#) Maaleht, 18.mai

© 2020 Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate Liit

Aadress: Aretuse 2, Märja alevik, Tartu linn, 61406, TARTUMAA

www.lammas.ee

Kuukirja antakse välja MAK 2014-2020 teadmissiirde ja teavituse toetuse meenme rahastusel. Eesti Lamba- ja Kitsekasvatajate kuukiri saadetakse kõigile liidu meiliilista liitunud liikmetele. Kõik kuukirjaga seotud ettepanekud ja kommentaarid on oodatud aadressile oliviatiill@gmail.com